

ЛЮДИНА У ФОКУСІ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ

Едуард Семенюк

Національний лісотехнічний університет України,
вул. Генерала Чупринки, 103, Львів, 79057, Україна, nv@forest.lviv.ua

Сучасна людина живе у вирі подій і проблем. Друга половина ХХ сторіччя характеризується глибокими соціально-економічними зрушеннями і початком науково-технічної революції, внаслідок чого вона стає часом формування проблем, яких раніше історія людства не знала. Річ не в тому, що до цього у світі не було труднощів та суперечностей екологічного, ресурсного, демографічного характеру тощо, – вони були й раніше. Але їхній масштаб та сутність зазнали серйозної якісної зміни – вони стали глобальними. Саме проблема людини є джерелом та фокусом усіх глобальних проблем сучасності, а також – ідеї сталого розвитку.

Ключові слова: людство, глобальна проблема, екологічна криза, системний підхід, сталий розвиток, ноосфера.

Вже не одне покоління людей живе в умовах поглиблення та загострення глобальних проблем. Не перебільшуючи можна сказати, що поняття “глобальні проблеми” стало невід’ємною частиною суспільної свідомості нашого часу. Воно ввійшло в обіг ще в 70-х роках минулого сторіччя під впливом досліджень піонерів Римського клубу. Саме тоді стало зрозуміло, що в результаті дії низки факторів науково-технічної революції та соціокультурних змін доби людство ввійшло у смугу якісно нових проблем, масштаб яких визначається вимірами планети. Почали активно вивчати різноманіття проблем – екологічних, ресурсно-економічних, демографічних, політичних, соціокультурних [3]. На самому початку цього процесу було очевидним: крім глобального характеру всі проблеми принципово об’єднують одне – їхнім джерелом є людина.

Ауреліо Печеї, перший президент Римського клубу, вчений, що дуже багато зробив для формування та самоусвідомлення глобалістики, визначив докорінну причину глобальних змін гранично чітко – зміна становища людини у світі. “Якщо раніше вона була не більш ніж однією з багатьох живих істот, що мешкають на планеті, то тепер людина перетворила її у свою неподільну імперію” [9, с. 63]. Один із підрозділів своєї відомої праці він так і назвав – “Глобальна імперія людини”. А. Печеї глибоко усвідомлював усю небезпечність такого становища: “Тепер, уперше в історії, з’явився новий потужний фактор, який необхідно брати до уваги, розмірковуючи про долю людства. Цей фактор – *величезна та постійно зростаюча матеріальна могутність самої людини*. Ця могутність зростає по експоненті, рік за роком акумулюючи сили для подальшого росту. Однак розвиток цей вищою мірою сумнівний та неоднозначний, тому що він може послужити на благо людини лише при розумному та стриманому до нього ставленні, при нерозсудливому ж його використанні людині загрожує непоправна катастрофа” [9, с. 63–64]. Звернімо увагу: це було опубліковано 30 років тому, коли загроза навислої катастрофи була далеко не такою очевидною, як нині. Не перебільшуючи можна сказати, що і загроза ця зростає по експоненті разом із могутністю людства.

Історично першою проблемою глобального характеру, як тепер розуміємо, для народів планети було постійне відновлення та поширення вогнищ збройних конфліктів, які найчастіше перетворювалися у війни. Понад 200 років тому (ще 1795

року) І. Кант написав трактат “Вічний мир”, в якому наголошував на принциповій необхідності для людства ліквідувати війни як засіб розв’язання будь-яких конфліктів у світовій політиці. Досі війна була супутником майже всієї історії людства. Протягом останніх 5,5 тисяч років, коли відомі вже конкретні свідчення перебігу подій у суспільстві, на скрижальях історії було зафіксовано більше 14,5 тисяч воєн, великих чи малих [17, с. 88]. Звичайно, історія довела і те, що війни бувають якісно різними (не можна, наприклад, порівнювати нетривалий локальний конфлікт зі світовою війною). Тепер уже немає сумніву в тому, що можуть бути війни, які без перебільшення несуть людству фатальну загрозу самознищення.

У другій половині ХХ ст., коли засоби озброєння (а отже, знищення людей) набули небачено жорстокого, жадливого характеру, реальною стала загроза ядерної, хімічної або бактеріологічної війни, яка неминуче стала би глобальною катастрофою. У певний історичний період (коли горезвісна “холодна війна” між двома наймогутнішими соціальними системами Землі сягнула свого апогею) відвернення небезпеки світової ядерної війни було фактично найважливішою загальнолюдською проблемою [3, с. 54–75]. Втім, і сьогодні, беручи до уваги войовничу безрозсудність певних екстремістських сил із глобально небезпечним потенціалом, загрозу подібної війни на планеті все ще не можна віднести лише до минулого.

Розглядаючи глобальну проблему війни і миру ширше, в усьому її обсязі, потрібно зазначити як очевидну і незаперечну істину: об’єктивно будь-які збройні конфлікти між народами, державами, навіть окремими політичними силами завжди боляче б’ють по життєвих долях безлічі конкретних людей, можна сказати — по людині загалом, по людському началу в ній. Нормою життя, тобто природним для людини, психологічно комфортним станом є поєднання миру в суспільстві (в широкому та близькому оточенні) з внутрішнім душевним спокоєм.

Проблема війни і миру, безперечно, є такою ж давньою, як і саме людство. Проте усвідомлення цієї проблеми як глобальної відбулося порівняно недавно, в контексті поглиблення *глобалізації* та формування *глобалізму* як особливої світоглядно-філософської та соціально-психологічної парадигми сучасності [8]. Така парадигма зародилася у лоні західної цивілізації, насамперед у США та економічно потужних країнах Європи. Природно, що на самому початку глобалістична парадигма несе на собі відчутний відбиток світобачення тієї частини населення світу, яку називають “золотим мільярдом”. Із позицій лідерів світового економічного та технологічного розвитку головними труднощами глобального масштабу, які найгостріше відчуває зараз світова спільнота, є екологічні, ресурсно-економічні та демографічні проблеми. Саме ці три аспекти й домінують, як правило, у дослідженнях глобалістів Заходу. Цілком виправдано наголошувати на першорядному значенні цих сторін сучасного розвитку людства. Неправомірно, однак, всю сукупність глобальних проблем зводити лише до цих трьох аспектів [11, с. 4–5]. Не можна, наприклад, не помічати глобальність проблем диктату в міжнародних відносинах на світовій арені, збройних конфліктів, воєн, терору або ж дуже актуальної проблеми щоразу більше поглиблюваної прірви між лідерами та аутсайдерами соціокультурного розвитку на планеті.

Існують й інші проблеми, які світова спільнота сьогодні осмислює як глобальні, зокрема якісні зрушення у характері освіти і прогресу культури народів, утворення планетарного інформаційного простору (і все, що пов’язане з еволюцією інформаційної сфери та її ролі у житті людини, коротко – проблема інформації). Інакше кажучи, глобальними є (або можуть стати у майбутньому) будь-які за змістом принципові проблеми загальнолюдського, планетарного масштабу. Вони стосуються всіх народів Землі й саме тому не можуть розв’язуватися сепаратними зусиллями окремих народів, держав або навіть потужних міжнародних блоків.

Ефективне розв'язання глобальних проблем вимагає неперервної та наполегливої взаємодії всіх народів планети.

Поряд із глобальним масштабом такі проблеми органічно об'єднують між собою їхній іманентний зв'язок із людиною, її життям та розвитком, сьогоденням і майбуттям. Як уже наголошувалося, саме людина є *джерелом* усіх цих проблем. Але це лише один аспект їхнього зв'язку. Другий полягає в тому, що людина водночас є і *фокусом* усіх проблем цього класу, тобто точкою перетину всіх можливих променів глобальної проблематики: всі вони так чи так замикаються на людині. Той факт, що внаслідок цього саме проблема людини найповніше репрезентує всю сукупність глобальних проблем (оскільки перебуває у фокусі їх всіх), має особливе методологічне значення для філософії: адже відомо, що специфіка філософського знання великою мірою визначається відношенням "людина – світ" [20]. У цьому контексті варто згадати, яку роль проблема людини відіграла завжди у розвитку філософії, починаючи з античності й буквально до наших днів. Двадцятье сторіччя як доба формування глобалістики характеризується помітним внеском у скарбницю філософських праць, присвячених цій вічній проблемі, – досить назвати хоча б працю П. Тейяра де Шардена "Феномен людини" [12].

Водночас прикметною особливістю сьогодні стало те, що проблема людини є вже не лише філософською і, як бачимо, глобальною, але й у методологічному плані – *загальнонауковою*, оскільки у повному обсязі зміст дослідження забезпечується множиною галузей науки в їхньому органічному зв'язку та взаємодії [4, с. 159–167]. До речі, згадана книга П. Тейяра де Шардена є наочним підтвердженням загальнонауковості проблеми людини: добре видно, наскільки органічно філософський аспект дослідження людини тут поєднується зі спеціальнонауковими – антропологічним, палеонтологічним, геологічним, біологічним, екологічним, історичним тощо.

Однак повернімося до питання про різні площини, зрізи зв'язку двох понять, аналізу якого присвячено цю статтю, – понять "глобальна проблема" і "людина". До наведених раніше двох аспектів сутнісного зв'язку між ними цілком очевидно додається і третій: людина (людство) – це *єдино можливий суб'єкт діяльності*, спроможної успішно розв'язувати глобальні проблеми – і кожна зокрема, і всіх сукупно. Точніше, всі глобальні проблеми настільки взаємопов'язані, що розв'язання кожної з них іманентно залежить від усіх інших. Втім, людський розум все ж таки у певний спосіб диференціює їх (об'єктивною основою цього є діалектична єдність диференціації та інтеграції в усіх проявах дійсності загалом).

Глобальні проблеми, як уже зазначалося, дуже різні за своїм змістом, за реальним онтологічним наповненням. Найвідоміший критерій їхнього поділу в цьому аспекті належить І. Фролову, який розглядає три головні види глобальних проблем: *природно-соціальні, антропосоціальні та інтерсоціальні* [18, с. 97–98]. Перший вид об'єднує ресурсні та екологічні проблеми, вони відображають взаємодію людини (суспільства) з природою як універсальним середовищем людства. В антропосоціальних проблемах щоразу специфічно заломлюються відносини людини та соціуму (це, наприклад, проблеми демографії, охорони здоров'я, науково-технічного прогресу, інформації, освіти, культури, біосоціальної адаптації людини). Інтерсоціальні проблеми виражають взаємодію різних соціальних спільнот усередині людства як світової цивілізації – етносів і націй, держав та їхніх блоків, соціально-економічних та соціокультурних систем, релігійних спільнот, політичних сил. До інтерсоціальних, за цією класифікацією, зараховують проблеми війни і миру, збройних конфліктів та роззброєння, характеру світового соціально-економічного розвитку та його глобалізації, подолання хронічної відсталості певних країн і регіонів, міжнародного тероризму тощо.

Як бачимо, в той чи той спосіб людина присутня у назві кожного з трьох видів глобальних проблем, – якщо не безпосередньо, то опосередковано, через суспільство і соціальні характеристики. Втім, це цілком природно, інакше не могло й бути: адже саме людина є і джерелом усіх проблем цього класу, і фокусом їхньої сукупності. З наведеної класифікації стає очевидним і те, що існує досить розгалужена **система** глобальних проблем, яка має свої більш-менш визначені підсистеми. Цей момент дуже важливий із методологічного погляду, оскільки означає можливість і водночас необхідність використання при дослідженні таких проблем *системного підходу* з усіма його пізнавальними засобами, які подекуди мають вельми специфічний характер і забезпечують високу ефективність аналізу.

Найвідомішими зараз у всьому різноманітті глобальних проблем є екологічні труднощі та випробування людства. Власне кажучи, формування глобалістики як особливого напрямку наукових досліджень, а з іншого боку, – громадської думки, значною мірою було пов'язане саме з усвідомленням сучасної *екологічної кризи*. Найважливішими ознаками екологічної кризи є: невпинно зростаюче забруднення природного довкілля антропогенними та техногенними відходами (зокрема радіоактивними та хімічними), внаслідок чого руйнуються природні біогеоценози, коли природа не встигає самовідновлюватись; зростаюче отруєння повітря, води, ґрунтів, усього живого, включаючи й саму людину; скорочення біорізноманіття Землі, зникнення цілих видів рослин і тварин; виснаження природних ресурсів – сировинних, енергетичних, продовольчих тощо; скорочення площі родючих земель; перенаселеність планети, її нездатність задовольняти потреби людства в умовах демографічного вибуху; скорочення площі лісів, погіршення їхнього біологічного стану; забруднення чи зникнення природних водоймищ; виснаження озонового шару атмосфери (а отже, зростання радіаційної небезпеки для всього живого); нагромадження несприятливих генетичних змін в організмі людини та у генофонді соціуму; порушення енергетичного балансу планети; несприятлива та незворотна зміна клімату Землі (глобальне потепління внаслідок накопичення в атмосфері вуглекислого газу та “парникового ефекту”); почастищення деструктивних стихійних процесів на поверхні Землі та в її надрах – землетрусів, цунамі, повеней, обвалів, зсувів ґрунту, розширення ярів та карстових пустот, лісових пожеж, смерчів тощо. Справді, вражаюча картина глобальної кризи! І цілком зрозуміло, як це впливає на життя людини, на перспективи майбуття світової спільноти.

Особливий аспект природно-соціальних проблем – дуже помітне останнім часом виснаження природних ресурсів світової економіки, темпи якого невпинно зростають. “Так, з 1970 р. по 1995 р. було спожито майже 35% усіх природних ресурсів планети, а в 90-х роках швидкість їхнього виснаження збільшилася до 3% на рік” [7, с. 265]. Ці темпи, безперечно, зростають і у XXI ст., коли глобалізація стала загальноновизнаним фактором світового розвитку. Достатньо відомі марнотратство і хижацький характер сучасної міжнародної економіки, насамперед тієї її вагомої частини, яку становлять транснаціональні корпорації. Об'єктивно ефективним регулятором розвитку світової економіки має стати *екологічний імператив сучасності* [14], але насправді до цього дуже далеко.

Нищівну дію наведених ресурсно-екологічних чинників помітно посилює несприятлива демографічна ситуація. В нашу добу, як відомо, збіглися в часі дві протилежні тенденції в демографічній динаміці різних регіонів планети. З одного боку, – це справжній вибух зростання народонаселення (переважно у слаборозвинутих країнах Азії, Африки і Латинської Америки), що і визначає загальносвітовий ефект: у жовтні 1999 р. людство перейшло рубіж у 6 мільярдів, і 4,5 з них – це приріст одного лише XX сторіччя. Нині щорічний приріст населення світу перевищує 75 мільйонів людей. З іншого ж боку, в той самий час чимало країн,

подібно до України, переживають депопуляцію, їхнє населення швидко скорочується. Обидва ці процеси, певна річ, змушують глибоко замислитися щодо соціогуманітарних наслідків.

Природні ресурси вже й сьогодні не можуть забезпечити повністю задоволення потреб людства, до того ж ресурси катастрофічно швидко вичерпуються, а потреби зростають (це відомий закон соціології), та ще й невпинно зростає саме людство. Що ж буде в майбутньому, навіть не дуже далекому?.. А з іншого боку, якою є історична доля України і багатьох інших країн із зони депопуляції? Адже заселити землі народів, які вимирають, буде кому, – динаміка темпів зростання народонаселення планети не залишає сумнівів у цьому... Уже й сьогодні ми є свідками вельми тривожних тенденцій у сучасному глобалізованому світі (досить згадати ситуацію з албанцями у Косовому або турками у Німеччині). Подібні колізії дедалі частіше змушують філософів (і не лише їх, звичайно) задумуватися над трагічним питанням: “чи є вихід у людства?” [10].

Пошуки оптимального виходу з системи глобальних суперечностей доби призвели до зародження ідеї *сталого розвитку*. В результаті багаторічної праці багатьох вчених і громадсько-політичних діячів ця ідея поступово переросла у відповідну концепцію, семантичним центром якої є забезпечення надійного майбутнього невизначено довгої низки людських поколінь [15; 16]. Як оптимізувати всі сфери діяльності людства, щоб це стало можливим? Принципово важливий аспект розв'язання проблеми сучасна філософія бачить у творчому використанні вчення академіка В. Вернадського про ноосферу [1]: розбудова суспільства сталого розвитку має стати водночас реалізацією справжньої сфери розуму, головною рушійною силою якої буде світова наука як уособлення інтегрального інтелекту людства. Виснаження природних ресурсів значною мірою має компенсуватися тим, що особливо важливим ресурсом суспільства сталого розвитку має стати інформація, у зв'язку з чим розроблено концепцію інформаційного суспільства (інформаційної цивілізації). Головним же ресурсом суспільного розвитку, здатним приводити в дію всі інші види ресурсів, завжди буде залишатися людина [11, с. 46]. Невипадково і витoki глобальних проблем, і перспективи їхнього розв'язання суспільством А. Печеї пов'язував в основному з людиною та її якостями.

Як зазначено у проекті концепції сталого розвитку України, “основою сталого розвитку є паритетність відносин у тріаді людина – господарство – природа. Сталий розвиток узагальнює в собі процес виживання і відтворення генофонду нації, активізацію ролі кожної окремої людини в суспільстві, забезпечення її прав і свобод, збереження навколишнього природного середовища, формування умов для відновлення біосфери та її локальних екосистем, орієнтацію на зниження рівня антропогенного впливу на природне середовище й гармонізацію розвитку людини в природі” [6, с. 3]. Дуже характерний момент концепції сталого розвитку полягає в тому, що найвищим критерієм ефективності суспільних відносин є якість життя людини.

Реальним кроком до втілення принципів сталого розвитку могло би стати прийняття світовою спільнотою та поступове впровадження в життя Екологічної Конституції Землі. Цю ідею впродовж багатьох років обґрунтовує та розвиває академік Ю. Туниця [13]. Зараз вона доведена вже до рівня наукової концепції і має чимало прихильників, але водночас на шляху до схвалення її міжнародним співтовариством все ще багато перешкод – як об'єктивного характеру, так і суб'єктивного. Затвердження та послідовне виконання такого конституційного акту всіма державами-членами ООН уперше в історії дали б змогу у світовому масштабі забезпечити кожній людині здорове довкілля, нормальні природні умови для

повноцінного життя і розвитку. Адже право на життя – перше природне право людини.

Безперечно, сьогодні дуже далеко до реалізації на планеті засад сталого розвитку. Міжнародне життя постійно “підкидає” нові й нові труднощі. Так, майже через десять років після того, як у Ріо-де-Жанейро світовим співтовариством було схвалено “Порядок денний на XXI століття” та інші важливі документи концепції сталого розвитку, трагічні події 11 вересня 2001 р. у Нью-Йорку та Вашингтоні засвідчили всьому світові серйозність ще однієї, порівняно “молодої”, глобальної проблеми – міжнародного тероризму. Вона, звичайно, тісно переплетена з усіма іншими, а насамперед – із проблемою хронічного відставання колишніх колоній та напівколоній: адже саме масове безробіття, голод і злидні у відсталих країнах “третього світу” є тим живильним середовищем, яке дуже легко рекрутує поповнення лав смертників із “поясами шахідів”. Як зазначав у 2000 році тогочасний Генеральний секретар ООН Кофі Аннан, “майже половина населення світу змушена жити менш ніж на 2 дол. на добу, приблизно 1,2 млрд. осіб існують менш ніж на 1 дол. на день; із загальної чисельності світової робочої сили приблизно у 3 млрд. осіб 140 мільйонів взагалі не мають роботи, а від однієї чверті до однієї третьої зайняті неповний робочий день” [8, с. 43].

Особлива небезпека міжнародного тероризму пояснюється не лише цим живильним середовищем та силою ураження, притаманною сучасним засобам терору. Потрібно пам’ятати також про високу вибухонебезпечність суміші фанатичних релігійно-націоналістичних поглядів (особливо на базі ісламського фундаменталізму) та наявності великих грошей на оплату екстремістських акцій терористичної природи під прапором войовничого антиглобалізму. При цьому, до речі, активно використовують низку чинників, які можна зарахувати до здобутків глобалізації, – комп’ютерна техніка, новітні інформаційні та інші сучасні технології, Інтернет, міжнародні банківські мережі, найдосконаліші засоби транспорту тощо.

Ідейним виправданням антиглобалізму і навіть міжнародного тероризму часто стає протиставлення Заходу та Сходу, християнської та мусульманської цивілізацій як нібито споконвічно протилежних та непримиренних. Наприклад, ваххабіти (послідовники найвойовничішої течії ісламу) відкрито проголошують ворогами всіх християн та іудеїв. Звичайно, це суперечить як принципам гуманізму, так і засадам сталого розвитку. Цілком зрозуміло, що практика розпалювання ворожнечі між народами і цивілізаціями планети є абсолютно неприпустимою. Але певні ускладнення чи навіть суперечності міжцивілізаційних відносин необхідно сприймати та оцінювати тверезо. Відомий американський політолог Семюел Хантінгтон вважає, що саме протистояння цивілізацій є головним фактором змін у сучасному світовому порядку [2]. При цьому він цілком слушно зазначає, що віра Заходу в універсальність його культури є небезпечною для світу, оскільки може призвести до великої міжцивілізаційної війни (і як тут не згадати про останні роки політики США щодо Іраку!). Тривожною констатацією певних сучасних реалій є слова про те, що “глобальна війна за участю стрижневих держав найбільших цивілізацій світу великою мірою є немислимою, але й не є неможливою” [2, с. 403]. Така війна, якщо б колись спалахнула, поховала б не лише надії світової спільноти на сталий розвиток, але й саме майбутнє людства. Хочеться вірити в те, що світ ніколи не матиме ще однієї глобальної проблеми – масштабного конфлікту цивілізацій із використанням потужних арсеналів найсучаснішої зброї.

Особливий вид проблем, детермінованих добою глобалізації, лежить у площині духовної культури народів. Друга половина XX ст. була часом помітного зростання національної самосвідомості у багатьох регіонах світу, насамперед там, де раніше народи не мали власної державності. На різних континентах наприкінці XX– початку

XXI ст. одна за одною виникали нові, молоді держави (або відновлювалися ті, що раніше існували, але, звичайно, вже в новій якості). Цей процес, природно, викликав підвищений інтерес до мов, історії та духовної культури багатьох націй. Такі аспекти соціокультурного розвитку в усі часи неминуче сприяють посиленню етнічної диференційованості людства, виокремленню певних спільнот. З іншого ж боку, владно зближуючи між собою народи та країни, глобалізація дедалі більше диктує необхідність багатоаспектної інтеграції і у сфері духовного життя людей.

Один із перших природних бар'єрів на шляху взаєморозуміння різних народів та країн (і навіть, більше того, на шляху просто нормального спілкування їхніх представників) є мова. Породжуючи відому ситуацію будівництва Вавилонської вежі, лінгвістична диференціація людства об'єктивно створює значні перешкоди в галузі міжнаціонального спілкування. А далі це стосується єдності дій різних народів і навіть цивілізацій (широких соціокультурних комплексів), що є необхідним для реалізації принципів сталого розвитку людства.

Говорячи про лінгвістичний аспект життя світової спільноти, необхідно наголосити на інтегративній ролі робочих мов ООН. Протягом останніх десятиріч особливо важливе місце серед них, як відомо, посіла англійська мова. Нині вона стала у світовій науці тим, чим у добу Середньовіччя була латина. Більше того, сфера активного використання цього інструмента міжнаціонального спілкування, безумовно, аж ніяк не обмежена лише наукою, – вона охоплює практично всі сторони життя суспільства. Але чому саме англійська? Це пов'язано насамперед із роллю США (а в другу чергу – Англії, Канади, Австралії) у сучасному глобалізованому світі. Отже, широке використання англійської мови в різних країнах викликає інколи далеко не найкращі емоції, оскільки асоціюється з американським диктатом у політиці, економіці, культурі. Загалом же, англійська мова на міжнародній арені об'єктивно відіграє, без сумніву, позитивну роль.

Потрібно розуміти, що прояви і впливи глобалізації у площині соціогуманітарних проблем людства є різноманітними, неоднорядковими, подекуди суперечливими. Часто цей процес пов'язують, наприклад, з уніфікацією неповторної своєрідності культур багатьох націй, зі свідомим прагненням звести їх усіх до єдиного шаблону американського (або західного) зразка. Саме таким шаблоном є горезвісна "масова культура", насаджувана в усьому світі пануванням американізованих засобів інформації, що використовують новітні технології. Ідеалом же гуманітарної політики суспільства сталого розвитку має стати прагнення зберегти всю поліфонію культурної скарбниці людства. Не викликає сумніву, що людина в такому суспільстві має не лише жити в гармонії з природою і бути соціально захищеною, але й водночас бути духовно багатою [5], лише тоді вона залишиться справді людиною.

Ще одну глобальну проблему сучасної світової спільноти (принаймні в межах розвинутих суспільств) відомий американський футуролог Френсис Фукуяма гучно окреслив як "Великий Крах" – крах традиційних соціальних інститутів і факторів (такіх, як сім'я, родинні зв'язки, авторитет старших, особлива роль жінок) і моральних чеснот у постіндустріальному, інформатизованому соціумі [19]. Справді, ці зміни певним чином відчуваємо й ми в Україні, яка не належить до зазначених суспільств. На думку Ф. Фукуяма, лише ефективне відновлення низки цих феноменів, іманентно пов'язаних із *людською природою*, може детермінувати *відновлення соціального порядку*. Не поділяючи повністю його висновки (як надмірно категоричні й подекуди навіть провокативні), мабуть, треба погодитися із Ф. Фукуямою в головному: останнім часом еволюція моральних засад людської природи та традиційних інститутів соціальності, справді, є помітною, і не зважати на неї не можна.

Як бачимо, проекція людини у фокусі глобальних проблем сучасності має досить непростий вигляд – неоднотимірний та неоднозначний. Теперішній стан проблеми, безперечно, вимагає активних зусиль дослідників різних профілів, серед яких філософам має належати аж ніяк не останнє місце.

Література:

1. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера. – М.: Наука, 1989. – 258 с.
2. Гантінгтон С. П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку. – Львів: Кальварія, 2006. – 474 с.
3. Глобальные проблемы современности. – М.: Мысль, 1981. – 285 с.
4. Готт В. С., Семенюк Э. П., Урсул А. Д. Категории современной науки (становление и развитие). – М.: Мысль, 1984. – 268 с.
5. Духовне відродження – основа стратегії сталого розвитку України / Матеріали Міжнар. наук. конф. 13–14 грудня 1999 року. – Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2001. – 423 с.
6. Концепція сталого розвитку України. Проект. – Б.м.: Б.в., 2000. – 22 с.
7. Мочерний С. В. Глобальні проблеми людства // Економічна енциклопедія: У 3 т. – К.: Видавн. центр “Академія”, 2000. – Т. 1. – С. 265–267.
8. Мунтян М. А., Урсул А. Д. Глобализация и устойчивое развитие. – М.: Ступени, 2003. – 304 с.
9. Печчеи А. Человеческие качества. – М.: Прогресс, 1985. – 312 с.
10. Сагатовский В. Н. Есть ли выход у человечества? (Критика образа жизни). – СПб.: Петрополис, 2000. – 148 с.
11. Семенюк Е. П. Філософські засади сталого розвитку. – Львів: Афіша, 2002. – 200 с.
12. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М.: Наука, 1987. – 240 с.
13. Туниця Ю. Ю. Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми. – Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – Ч. 1. – 298 с.
14. Туниця Ю. Ю. Екоеконіміка і ринок: подолання суперечностей. – К.: Знання, 2006. – 314 с.
15. Урсул А. Д. Путь в ноосферу. (Концепция выживания и устойчивого развития цивилизации). – М.: Луч, 1993. – 275 с.
16. Урсул А. Д. Переход России к устойчивому развитию. Ноосферная стратегия. – М.: Издат. дом “Ноосфера”, 1998. – 500 с.
17. Філософський енциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1993. – 840 с.
18. Фролов И. Т. Перспективы человека. Опыт комплексной постановки проблемы, дискуссии, обобщения. – М.: Политиздат, 1983. – 350 с.
19. Фукуяма Ф. Великий Крах. Людська природа і відновлення соціального порядку. – Львів: Кальварія, 2005. – 380 с.
20. Человек и мир человека. (Категории “человек” и “мир” в системе научного мировоззрения). – К.: Наук. думка, 1977. – 344 с.

A PERSON IN A FOCUS OF THE CONTEMPORARY GLOBAL PROBLEMS

Eduard Semeniuk

*National Forestry University of Ukraine,
Gen. Tshuprynka Str., 103, L'viv, 79057, Ukraine, nv@forest.lviv.ua*

Modern man lives in a whirlpool of events and problems. The second half of the 20th century was characterized by far-reaching social and economic shifts and the start of scientific and technological revolution, and consequently was a time when problems arose that had been previously unknown in human history. The point is not

that before this the world had not seen difficulties and conflicts of ecological, resource, demographic, and the similar character, and these were present before. Instead, their scale and essence have undergone major qualitative changes, as the phenomena have become global. Just a man problem is a source and a focus of all the contemporary global problems, a source and a focus of sustainable development idea as well.

Key words: humanity, global problem, ecological crisis, system's approach, sustainable(constant) development, neosphere.